

Namų darbai tėvams: ruošiantis pirmai klasei, mokykite ne raidžių ar skaičių

Laima Sirutienė

Kas šauna į galvą, kai išgirstame „namų darbai tėvams“?

Dauguma, tikėtina, atsidūsta ir pamąsto apie sėdėjimą su vaiku vakarais ir savaitgaliais prieš iš mokyklos parsineštų užduočių. Atodūsiu gylis proporcingas klasei, kurioje vaikas mokosi: kuo žemesnė klasė, tuo lengvesnis atodūsis. Tiesa, atodūsiu ir asmeninė tėvų pagalba dažniausiai baigiasi maždaug ties 6-ąja klase, kai matematikos uždavinio paaiškinti, juolab padėti jį išspręsti, nebepavyksta (žinoma, išskyrus tuos, kas pasižymi išlavėjusiu loginiu-matematiniu intelektu). Tada tėvų „namų darbus“ perima apmokami korepetitoriai. Bet apie tai – ne šiame straipsnyje. Kita dalis tėvų namų darbus suvokia kaip įsipareigojimą kuo anksčiau pažadinti įvairius vaiko gebėjimus ir talentus. Jo lavinimas, prasidėjęs dar mamos įsčiose skambant W. A. Mozarto muzikai, kryptingai veda mokyklos, kurią pasiekti stengiamasi vis anksčiau ir anksčiau, link – nepaisant to, kad neuromokslininkai ir raidos psichologai ragina neskubėti.

Labai dažnai kaip įrodymas, kad vaikui jau reikia pradėti formalųjį mokymąsi, pateikiamas argumentas: „Jis pažįsta visas raides, rašo ir skaito, skaičiuoja net iki 1000!“. Dažnai kaip pagrindinis ir svariausias vaiko mokyklinės brandos „įrodymas“ nuskamba teiginys: „Jei dabar nepradės lankyti mokyklos, vėliau jam bus nuobodu, nes klasėje neturės ką veikti“. Apie tai ir norisi pakalbėti. Prieš kurį laiką Vokietijoje buvo atliktas tyrimas, turėjęs atsakyti į klausimą, ką turėtų žinoti, gebėti, būti patyręs bei išmokęs į mokyklą ateinantis vaikas ir ką turėtų nuveikti tėvai, ruošdami jį šiam itin svarbiam gyvenimo etapui. Buvo apklausta daugiau nei 5 tūkstančiai žmonių – raidos psichologai, pediatrai, vaikų psichologai, edukologai, pedagogai, tėvai, gimnazistai, studentai ir net verslininkai bei kunigai. Paaiškėjo, kad matas „rašo, skaito, skaičiuoja“ nėra tinkamas, kai sprendžiama apie vaiko brandą ir pasirengimą būti mokiniu, o jo sukauptos amžių viršijančios žinios neužtikrina sėkmės ir geros savijautos klasėje.

Ko reikia sėkmingam mokyklos slenkstį peržiangiančio vaiko startui? Į ką tėvai turėtų atkreipti dėmesį ir kokius „namų darbus“ padaryti, kad į pirmąją klasę ateitų išties jai pasirengęs vaikas? Tėvų „namų darbų“ sąrašė buvo išvardintos ypatingai svarbios užduotys:

Ugdyti aukštą vaiko savivertę ir pasitikėjimą savimi.

Vaikui ypatingai svarbu būti įsitikinusiam ir nuolat jausti, kad tėvams jo buvimas yra stebuklingas, nuostabus, lauktas, ypatingas. Tai didina jo savivertę, suteikia pasitikėjimo, ir padeda suvokti savo reikšmingumą. Šios savybės tiesiogiai įtakoja jo drąsą iškilus sunkumams, sėkmę juos įveikiant ir prisiimant atsakomybę. Argi ne to mes tikimės iš savo vaiko mokykloje? Gana neutralią frazę „aš tave myliu“ pakeiskite asmeniškais pasakymais „mes tavęs taip laukėme...“, „mums tavęs labai trūko...“, „mums reikėjo tik tavęs...“, „jei tavęs nebūtų, tai...“ ir kitais iš širdies plaukiančiais žodžiais, rodančiais besąlygišką ir begalinę meilę. Tačiau nesuklyskite ir nežlugdykite vaiko savivertės posakiais „tu pats geriausias“, „tu moki geriausiai“, „tu tobulas“, „tau niekas neprilygsta“, nes jie uždėda ant vaiko pečių nepakeliamai didelę tėvų, kurių jis visomis jėgomis stengiasi nenuvilti, lūkesčių našta. Nesunku suvokti, koks nelaimingas jaučiasi vaikas, kai po ta našta suklumpa.

Ugdyti vaiko savarankiškumą.

Vaiko savarankiškumas liudija jo brandą. Jis apima platų spektrą, bet prasideda nuo vaiko gebėjimo pačiam išsirinkti tinkamus orui ir aplinkos temperatūrai rūbus bei juos savarankiškai apsirengti (užsirišti, užsidėti, užsisegti). Toli gražu ne kiekvienas mokinukas tai moka. Liūdna stebėti, kaip su savo rūbais nesusidoroja tėvų neįgalinti ir numažinti vaikai, laukiantys, kad ir mokykloje būtų aprenkti, apauti, sužiūrėti. Labai dažnai tėvai, stengdamiesi palengvinti vaikui kylančius iššūkius, perka batus su užsegimu, kad jam netektų vargti su batraiščiais. O juk šis vargas – mokėjimas užsirišti batus – nurodomas kaip vienas iš gebėjimų, liudijančių apie vaiko brandą mokyklai: išlavėjusią smulkiąją motoriką, loginį mąstymą, dėmesio sutelkimą, kantrybę. Leiskime savo vaikui varstyti, užrišti, atrišti, rasti skirtingus būdus, kaip tai daryti – taip jam tik padėsime.

Ypatingai svarbu šeimoje formuoti vaiko savihigienos ir naudojimosi tualetu įgūdžius. Nuolat kylant įvairių virusinių susirgimų grėsmėms, nuolatinis rankų plovimas, saugaus kosėjimo etiketas, higieniškas naudojimas tualetu vaikui privalo tapti savaime suprantamomis procedūromis, kurios galioja ir už namų sienų. Trečioji užduotis, ugdanti vaiko savarankiškumą – išmokyti jį valgymo etiketo: prie stalo bendrauti pusbalsiu, valgyti estetiškai, naudojantis visais stalo įrankiais, neskubėti. Ar tai svarbu? – Be jokios abejonės, taip. Maisto kokybė ir valgymo įpročiai turi didžiulės įtakos vaiko sveikatai, savijautai, darbingumui, o tai reiškia – ir mokymosi rezultatams. Tad ištis verta pasistengti, kad teisingo valgymo įprotis vaikui taptų tvirtu įgūdžiu. Tokiu atveju neteks mokyklų valgyklose stebėti, kaip bendraujant su šalia sėdinčiuoju šaukiama jam tiesiai į veidą, kaip nurijus vos keletą kąsnių skubama kuo greičiau nunešti lėkštę, kaip patiekalai, kuriuos reikia pjaustyti stalo peiliu, valgomi rankomis ar ryjami didžiuliais kąsniais užmiršus, kam šalia padėtas peilis. Valgymo kultūra atspindi bendrąją asmens kultūrą ir formotis pradeda šeimoje.

Ypač didelį dėmesį skirti vaiko kalbos vystymuisi, jos taisyklingumui, ir laiku kreiptis logopedinės pagalbos, jei tokios reikia.

Vaiko sėkmei mokykloje labai didelės reikšmės turi jo kalbos taisyklingumas (sakinio struktūra, žodžio sandara, kirčiavimas), žodyno turtingumas ir ypač – tarties tobulumas (nepriekaištingai tariami visi gimtosios kalbos garsai). Jei viso to nėra, sunku tikėtis gerų mokymosi rezultatų, nes dėl netaisyklingos kalbos ir skurdaus žodyno sunku sklandžiai dėstyti mintis, dėl prastos dikcijos prastai sekasi rašyti. Tai turi įtakos vaiko emocijoms ir elgesiui: negebant išsireikšti apima pyktis, nemokant rašyti užplūsta neviltis, nesusidorojant su skaitomu tekstu ateina nusivylimas savimi. Dėl to ne tik krenta vaiko savivertė, nukentčia mokymasis, bet ir į bloga keičiasi vaiko elgesys. Viso to pavykta išvengti, kai tėvai daug kalbasi su vaiku ir jam skaito, riboja sėdėjimo prie kompiuterio ar televizoriaus laiką ir nedelsdami kreipiasi pagalbos į logopedus, jei penkiametis dar taisyklingai netaria visų garsų.

Suteikti vaikui saugumą užtikrinančių žinių.

Jau 4–5 metų vaikas privalo žinoti, į ką kreiptis, kur ieškoti pagalbos, jei ištinka bėda. Nesunku vaiką pamokyti, kaip elgtis, jei jis pasimeta prekybos centre (pvz.: „Kreipkis į kasoje sėdinčią moterį ir pasakyk, kad nerandi tėvų“). Tačiau ypatingais atvejais arba kai pagalbos prireikia suaugusiesiems (pvz., sutrikus senelio sveikatai), vaikai turi žinoti bendrosios pagalbos telefono numerį 112 ir mokėti naudotis telefonu. Ne mažiau svarbu išaiškinti saugaus elgesio gatvėje taisykles ir veiksmus susidūrus su nepažįstamais suaugusiaisiais. Turėdamas aiškų veikimo modelį, vaikas jam neįprastose situacijose neišsigąs ir nepasimes.

Stiprinti fizines, emocines ir socialines vaiko galias bei pažintines kompetencijas.

Sulaukęs šešerių, vaikas jau turi būti išbandęs ir išmokęs daugybę įvairiausių dalykų: karstyti po medžius, suptis, važiuoti dviračiu, lipdyti sniego senį ir statyti smėlio pilį, verti siūlą į adatą, rakinti spyną, sukti varžtą, kalti vinį, segti sagas, rišti raištelius, degti degtuką, kirpti žirkliėmis, pjauti aštriu peiliu.

Jis turi būti braidęs ir taškęsis purve, peršlapęs lietuje, diskomfortiškai („spartietiškai“) pastovyklavęs gamtoje. Emocinės vaiko galios stiprėja, jei jis bent kartą be tėvų yra nakvojęs kitoje šeimoje, jautęs namų ilgesį, jei yra atleidęs neteisingai jį nubaudusiam suaugusiajam, jei turėjo susitaikyti su tuo, kad ne visi norai išsipildo, jei geba paprašyti patarimo ar pagalbos ir ją nesavanaudiškai teikti pats. Įgytos socialinės galios leis jam megzti tarpusius draugystės ryšius, pelnyti bendraamžių prielankumą bei suaugusiųjų pagarbą, stiprins lyderystės gebėjimus. Socialinės vaiko galios plėtojamos mokant jį laikytis susitarimų, duoto žodžio, stovėti eilėje ir išlaukti, nepertraukinėti kalbančiojo, prisiimti amžių atitinkančias atsakomybes (pvz., savo nešvarius rūbus įmesti į skalbinių dėžę, išsiurbti grindis, susidėti savo žaislus), ugdant mokėjimą pralaimėti. Pažintines vaiko kompetencijas galima plėtoti drauge su vaiku aiškinantis gamtos reiškinių (rasos, vaivorykštės, žaibo, perkūnijos) kilmę, tyrinėjant vaisiaus kauliuką, lapo gyslas, medžio rieves, stebint iš pasėtos sėklos augantį augalą, gaminant valgi, tyrinėjant tai, kas malonu akims, ausims, odai – ir kas sukelia „žąsies odą“, eksperimentuojant, t. y., padedant vaikui pačiam atrasti pasaulį.

Padėti vaikui suvokti save šeimos, tautos, pasaulio dalimi.

Šešiametis turi žinoti, kokia yra jo „didžioji šeima“, jungianti bent tris artimųjų kartas iš mamos ir iš tėčio pusės: senelius, dėdes, tetas, pusbrolius ir pusseseres, bei žinoti visų jų vardus. Šis žinojimas natūraliai susies jį su tauta, kurios atstovas jis yra, ir kurios papročius, tradicijas bei šventes puoselėja jo šeima. Vaikui diegiama vertybinė nuostata, kad ir maži geri darbai (pakelta šiukšlė, palaistyta gėlė, su kitu vaiku pasidalintas saldumynas, gatvės muzikantui paaukotas pinigėlis...) pasaulį daro gražesnį, leis jam pasijusti esant svarbia dalimi pasaulio, kurį jis norės saugoti ir branginti.

Šeimoje puoselėjama tolerancija kitoniškumui, įvairovės, savitumo ir išskirtinumo pripažinimas vertybe padeda vaikui susikurti atvirą pasaulį, kuriame nėra vietos patyčioms ir kito žeminimui. Akivaizdu, kad tėvų „namų darbų“ sąrašas nėra... tiesiog mokymo. Taip, vaiką galima supažindinti su pirmosiomis raidėmis, išmokyti jas jungti į žodžius, o šiuos – į sakinius, arba skaičiuoti iki dvidešimt, šimto ar net tūkstančio. Tačiau daug svarbiau gerai atlikti tuos namų darbus, kurių nepamatuosi ugdymo programomis ir vadovėliais, kuriais nepasigirsi prieš kitus tėvus.

Jų neatlikus, ateityje teks išgyventi nusivylimą mokytojais, spręsti vaiko konfliktus, pergyventi dėl jo blogos savijautos ir nuolat girdėti „Aš nenoriu eiti į mokyklą“. Verta pasistengti?